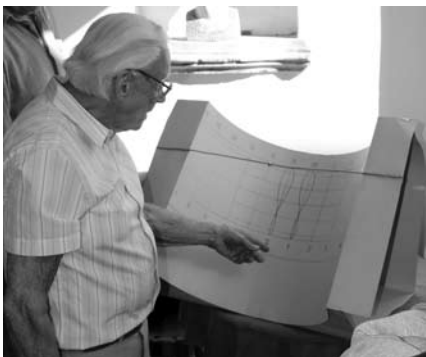

Aurél

Pest-budai csillagsétáink során rendre végigjárjuk a kettős város csillagászati nevezetességeit – mindazt, ami egy 4–5 km-es útvonalra felfűzhető. A pesti oldal napórái, szobrai, emlékhelyei után átsétálunk a Lánchídon, majd felbaktatunk a Várba, ahol újabb jeles helyek és emberek következnek. Mindegyik séta kicsit másként alakul, ha lehet, valamilyen aktuális eseményhez, évfordulóhoz alakítjuk a „menetrendet”, kicsit hosszabban időzve a témánál, alaposabban bemutatva a helyszínt.

Ponori Thewrewk Aurél otthonában, a paloznaki napóra modelljével, 2013. május 3-án

Második sétánkon, 2013. május 3-án természetesen volt, hogy elmegyünk a Bécsi kapu tér 7. szám elé, hiszen az épület homlokzata csillagászati távcsövet rejt. Grigely József, a budai főgimnázium egykori tanára építtette a házat, melynek homlokzatát Vergílius, Cicero, Szókratész, Livius, Quintilus és Seneca domborművű arcképei díszítik, az ablakok fölött pedig a tudományok allegorikus ábrázolását láthatjuk – távcső és éggömb jelképezi a csillagászatot. És ha már itt voltunk, felkerestük a házban élő csillagászt, Ponori Thewrewk Aurélt, aki szívélyesen fogadta népes csapatunkat. És ha már itt voltunk, felköszöntöttük Aurélt

kilencvenkettedik születésnapján (számomra Aurél, hiszen két évtizede tegeződünk). Természetesen egyeztettem előtte Auréllal, inkább a csapat számára volt mindez meglepetés. Vendéglátónk örömmel mutatta meg nekünk az éppen készülő paloznaki napóra papírból készült modelljét, és a terasz kövére rajzolt analemmt is megszemlélhettük. Mennyi csoda, mennyi csodálatos ember rejtőzhet még a budai Várban! – gondolhatták útitársaim.

Igazi úriember volt Ponor Thewrewk Aurél, abból a fajtából, amelyekkel manapság nagyon ritkán találkozhatunk. Méltó lakója a háznak, ahol egykor Hatvany Lajoshoz voltak bejáratosak a korszak jeles irodalmi személyiségei. Hat évtizeden át élt a Várban, melynek szeretett, tisztelt, megbecsült polgára volt – a Budavárért Emlékérmét 2011-ben ítélte neki oda a Budavári Önkormányzat.

Hatalmas természettudományos és humán műveltség összpontosult benne – nem tudnám megmondani, hány nyelven beszélt, hány nyelvet ismert. Nemegyszer kértem tőle segítséget, és ugyanolyan könnyedséggel fordított latin szöveget, ahogyan arab, kínai írásjeleket, vagy éppen egyiptomi hieroglifákat. Mindezt a tudást irigylésre méltó szerénységgel osztotta meg környezetével – és olvasóival. Az évek során hat tudománytörténeti művét volt alkalmam gondolni – örülök, hogy az MCSE elősegíthette ezeknek a valódi szellemi kalandozásoknak a megjelenését.

Nem jártam hozzá szakkörre, de bizonyos, hogy az én gondolkodásom alakulására is komoly hatással volt. Az 1972-es év egyik jelentős hazai sikere volt a Jövő emlékei című film, amelyet telt házzal vetítettek a filmszínházak. Akkor hallottuk először Däniken nevét, aki valamiféle alternatív archeo-tudósként azt bizonygatta, hogy az idegenek már jártak itt, a Föld bolygón, és ennek számtalan régészeti bizonyítéka van. A professzionális

filmes háttérrel megtámogatott féligazságok és szándékos hazugságok bizony rám is hatottak, na de egy 14 éves gyereket nagyon könnyű félrevezetni! A Toldi moziba még reménytelenül amatőrcsillagász-palántaként mentem be, és földönkívüliként jöttem ki. Letaglózott a sok-sok bizonyíték. Ez volt első találkozásom az emberi természet sötét oldalával, a szándékos, manipulatív, és hihetetlen bevételeket hozó megtévesztéssel. Én pedig boldogan és tökéletesen játszottam a megtévesztett áldozat szerepét.

Akkoriban már rendszeresen vásároltam az Élet és Tudományt, és az egyik lapszámban terjedelmes cikket találtam a Jövő emlékeiről egy nagyon nehezen olvasható nevű embertől – Ponori Thewrewk Auréltól. (Apám segített rendesen kimondani ezt a szép, régies írásmódú nevet...) A hosszú cikkben a szerző szinte mindenben cáfolta Däniken állításait. Kicsit haragudtam is ezért Ponori Thewrewkre, de aztán igazat kellett adnom neki. Több mint négy évtized múltán ismét elővettem a cikket, és azt kell mondanom, ritkán lehet olvasni ilyen tiszta, világos gondolatmenetű, a témában ennyire jártas ismeretterjesztő írást. Tanítani kellene ezt a stílust, ezt az eleganciát!

A hetvenes években még óriási példányszámban jelent meg az Élet és Tudomány,

Az 1961-es Merkúr-átvonulás megfigyelése közben – egy repülőgép fedélzetén

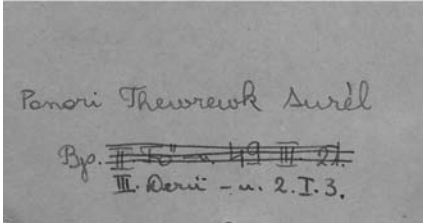
bizonyára komoly hatása volt ennek a cikknek is. Nem állítom, hogy ez az írás terelt engem véglegesen a helyes irányba, de azt igen, hogy azóta azonnal megszólal bennem a képzeletbeli riasztócsengő, ha alternatív, házi készítésű elméletekkel találkozom.

Számomra Ponori Thewrewk Aurél a magyarországi csillagászat és a magyar amatőrcsillagász mozgalom jelképes alakja, az MCSE szempontjából pedig a folytonosságot jelentette az 1946–49 közötti időszakkal. Mert ő már akkor is benne volt a mozgalomban, az MCSE szakosztályvezetőjeként (többet is vezetett: Hold, bolygók, extragalaktikai ködök), és már abban az időszakban is igen színvonalas csillagásztörténeti írásokkal hívta fel magára a figyelmet. Manapság hajlamosak vagyunk kizárólag tudománytörténetként gondolni rá, holott érdekes észlelési programokban is részt vett. Már diákként függetlenül felfedezett egy üstököst 1937 júniusában – mégpedig napokkal a hivatalosan elismert Paul Finsler előtt (Hogyan fedeztem fel a Finsler-üstököst? Meteor 1984/4., 2. o.). Különösen érdekes az 1954-es tűzgömb észleléseinek elemzése, de hasonlóan érdekes az 1961-es Merkúr-átvonulás megfigyelése (repülőgép fedélzetéről!), vagy a hatvanas évek fényes nővéje, a Nova Delphini 1967 (HR Del) rendszeres észlelése. Igazi tudománytörténeti feladatot oldott meg az 1988-as egyiptomi expedíció szakmai vezetőjeként, amikor megismételték Eratoszthenész híres földkerület-mérését. Legkedvesebb észlelése

Az Uránia-szakkör a hatvanas évek közepén. Jobbra a szakkörvezető, Ponori Thewrewk Aurél. Tőle balra Kulin György, az aijtónál Bartha Lajos

azonban bizonyára 1999. augusztus 11-éhez kötődik, ekkor a jelenség számára „házhoz jött”, kedves paloznaki birtokáról figyelhette meg a teljes napfogyatkozást.

Ponori Thewrewk Aurél neve az MCSE 1946–49 közötti tagnyilvántartásában

Mint említettem, jómagam sohasem jártam a legendás Ponori-szakkörbe, ahonnan olyan sok későbbi kiváló szakember került ki (I. Orha Zoltán cikkét a következő oldalon). A hatvanas-hetvenes években igen pezsgő szakköri élet zajlott az Urániában, amelynek hajtómotorja Ponori Thewrewk Aurél volt.

„Mínthogy a szakköri tagokból lehetnek idővel a csillagászati ismeretterjesztés munkásai, erre a feladatra való felkészítés a szakkörnek megalakulása óta egyik legfontosabb célja. Erre a felkészítésre a szakköri munkában való aktív részvétel a legalkalmasabb módszer. Az elméleti foglalkozások gerincét két-három, önként vállalkozó tag rövid témaismertetése adja. [...] Évek óta arra törekszünk, hogy az előadások témái lehetőleg a Csillagászati Választmány által meghirdetett levelezőtanfolyam kérdései legyenek. [...] Valószínűleg az ilyen módon való felkészítésnek köszönhető, hogy az 1968 decemberében tartott összefoglalón megjelent 19 vizsgázó közül 18 volt budapesti szakköri tag, és ezek közül 6 kapott kiváló érdemfokot a kezdő, ill. haladó fokozat kérdéseire adott helyes válaszaival.” – olvashatjuk a Csillagászati évkönyv 1970-es kötetében.

Hogy mennyi munkát és mennyi szép élményt jelent egy szakkört huzamosabb ideig vezetni, rendszeresen foglalkozni az érdeklődő fiatalokkal, csak az tudja, aki maga is kipróbálta ezt a szép munkát.

Ponori Thewrewk Aurélt sokan tartják Kulin György mellett a hazai amatőrcsillagászat legjelentősebb alakjának, és joggal. Kulin 1975-ös nyugdíjazását követően Ponori Thewrewk Aurél lett az Uránia, majd az 1977-ben átadott Budapesti Planetárium igazgatója. A Csillagászat Baráti Köre élén is követte Kulint (amikor a nyolcvanas évek elején rövid időre más vezetőt kapott a CSBK, a tagok szinte visszakövetelték Aurélt!).

Természetes volt, hogy az 1989-ben újjáalakult Magyar Csillagászati Egyesület elnöki posztjára is őt jelölje az alakuló közgyűlés 1989. február 19-én. Ez a pozíciót egészen 2000-ig töltötte be – nyolcvanadik életéve felé közeledve már nem kívánta ezt a feladatot ellátni – jöjjenek a fiatalok, mondogatta.

Nagy örömmel üdvözölte, amikor 2001-ben az MCSE birtokba vette a Polarist. Alig volt előadás, amelyen ne láttuk volna ott a legelső sorban, ahol „bérelt helye” volt. Maga is vállalt előadásokat mind a sorozatokban, mind pedig az egyre sűrűsödő találkozásokon. A nyári, paloznaki hónapokat leszámítva szinte minden kedden ellátogatott a Polarisba, ahol maga is megállapította, hogy mostanra a kis külvárosi csillagvizsgáló, a Polaris lett az, ami az Uránia volt.

A sors különösen hosszú és tartalmas életet adott tanítónknak és barátunknak, Ponori Thewrewk Aurélnak. Szívderítő volt, hogy még túl a kilencvenen is mennyire friss, mennyire naprakész a világ és a csillagászat dolgaiban, pusztá jelenlétével is tanít minket valami szebbre, jobbra. Jó volt tudni, hogy köztünk van.

Ősszel már tudtuk, hogy nagyon megromlott az egészsége, de reménykedtünk, hogy sikerül felépülnie. Sajnos nem így lett. Október 21-én búcsúztattuk Paloznokon. Az MCSE különbuszt indított Budapestről, az úton sokat beszélgettünk Aurélról, aki elment, de valójában itt él bennünk tovább.

Január 10-i évadnyitó csillagsétánkon ismét elmentünk a Bécsi kapu tér 7-hez, megemlékeztünk Ponori Thewrewk Aurélról, aki itt lakott, a távcső és az éggömb alatti lakásban. Így lesz ez az elkövetző csillagsétákon is.

Mizser Attila